

УДК 378.00.32

Н. І. Жигайло, І. В. Зошій

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Стаття присвячена дослідженню ціннісних орієнтацій в структурі особистості; змісту ціннісних орієнтацій студентської молоді на сучасному етапі розвитку суспільства; аналізу, які цінності майбутніх юристів займають високі щаблі в ієрархії ціннісних орієнтацій, а які втрачають своє значення. У статті проведено аналіз між вибором ціннісних орієнтацій студентів перших та четвертих курсів; за результатами дослідження доведено, що існують розбіжності між вибором ціннісних орієнтацій студентів та їх спрямованістю.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, майбутні юристи, студентська молодь, особистість, професіоналізм, юридична праця, професійна компетентність, студенти, юридична діяльність, спрямованість особистості.

Статья посвящена исследованию ценностных ориентаций в структуре личности; содержанию ценностных ориентаций студенческой молодежи на современном этапе развития общества; анализу, какие же ценности студентов-будущих юристов занимают высокие ступени в иерархии ценностных ориентаций, а какие теряют свое значение. В статье проведен анализ между выбором ценностных ориентаций студентов первых и четвертых курсов и по результатам исследования доказано, что существуют разногласия между выбором ценностных ориентаций и их направленностью.

Ключевые слова: ценностные ориентации, будущие юристы, студенты, личность, профессионализм, юридическая работа, компетентность, юридическая деятельность, направленность, ВУЗ.

To research of value orientation in the structure of personality; content value orientations of students in modern society; analysis that the value of future lawyers occupy higher levels in the hierarchy of values, and which lose their value. The article analyzes the choice between value orientations students first and fourth courses; of the

study proved that there are differences between the choice of value orientations of students and their orientation; the conclusions and recommendations for the formation and development of value orientation of students.

Keywords: *values, future lawyers, college students, personality, professionalism, legal work, professional competence, students, legal activities, orientation of the individual.*

Постановка проблеми. Сьогодні ставить перед випускниками вищих навчальних закладів надзвичайно важливе завдання. Це не тільки знання навчальних предметів, але й розвиток низки особистісних рис, які дозволяють якнайшвидше та найкраще адаптуватися до нових умов життя, бути компетентним у своїй справі.

Студентській молоді належить особлива роль у суспільстві, адже саме її представники сьогодні – це майбутні керівники держав, урядів, науковці, економісти, юристи тощо – те покоління, яке буде творити історію завтра. І від того, якими є цінності та ціннісні орієнтації сучасної молоді, залежить її майбутнє і майбутнє суспільства в цілому. Тому дослідження цієї проблеми є надзвичайно актуальним на сучасному етапі.

Ціннісні орієнтації – найважливіший компонент свідомості особистості, який суттєво впливає на сприйняття навколишнього середовища, відношення до суспільства, соціальної групи, на уявлення людини про саму себе [4]. Як елемент структури особистості, вони відображають її внутрішню готовність до дій щодо задоволення потреб і цілей, дають напрямок її поведінці у всіх сферах діяльності.

Проблема ціннісних орієнтацій знайшла своє відображення в наукових працях як зарубіжних учених (М. Вебер, Е. Дюркгейм, А. Маслоу, Р. Мертон, Т. Парсонс, М. Рокіч, Е. Фромм), так і вітчизняних: П. Ігнатенко, Т. Кириленко, В. Клименко, С. Максименко, Н. Жигайло, В. Роменець, Т. Титаренко, Т. Яценко. Проблеми ціннісних орієнтацій молоді досліджували такі науковці: О. Балакірєва, М. Головатий, Б. Нагорний, А. Пархимович, О. Петінова, Л. Сокур'янська.

З погляду В. Алексеєвої, ціннісні орієнтації є формою включення суспільних цінностей у механізм діяльності та поведінки особистості [1]. У дослідженнях Є. Клімова, В. Сержантова, В. Шадрікова та інших ціннісні орієнтації є важливим механізмом регуляції діяльності. Найбільш яскраво ця роль системи ціннісних

орієнтацій виявляється щодо професійної діяльності. На думку Є. Клімова, для кожної визначеної професійної групи характерний свій зміст діяльності, своя система цінностей [5].

Роль ціннісних орієнтацій у цьому контексті полягає в тому, що вони, за словами О. Краснорядцевої, «детермінують професійну поведінку, забезпечуючи зміст і спрямованість діяльності і додаючи зміст професійним діям» [6]. Особливе значення система ціннісних орієнтацій займає в діяльності професій типу «людина – людина», здобуваючи в цьому випадку характер центрального елемента в структурі їхнього професійного образу. Такі види професійної діяльності є областями існування й розвитку загальнолюдських цінностей. Саме тут реалізуються цінності альтруїзму і творчості, що додають смислу такій діяльності. Низкою авторів у цьому контексті розглядається роль ціннісних орієнтацій у професійній діяльності психолога (А. Серій), педагога (О. Краснорядцева), соціального працівника (Т. Шевеленкова, Н. Шмельова).

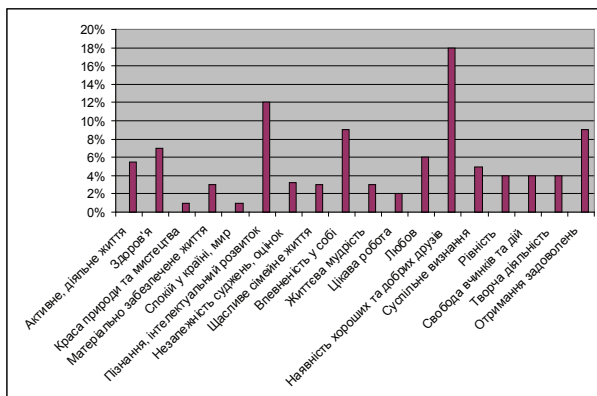
Метою дослідження було виявлення психологічних особливостей ціннісних орієнтацій студентів-майбутніх юристів під час навчання у ВНЗ, а також розроблення на цій основі рекомендацій щодо формування та розвитку ціннісних орієнтацій.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводилось на базі вищих навчальних закладів м. Львова. У ньому взяло участь 40 осіб, із них 20 студентів перших курсів та 20 студентів четвертих курсів, віком від 18 до 22 років.

Дослідження проводилось за допомогою методик:

- методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч);
- методика «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басса).
- тест «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (С. Бубнова).

За допомогою методики «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч) отримано наступні результати:

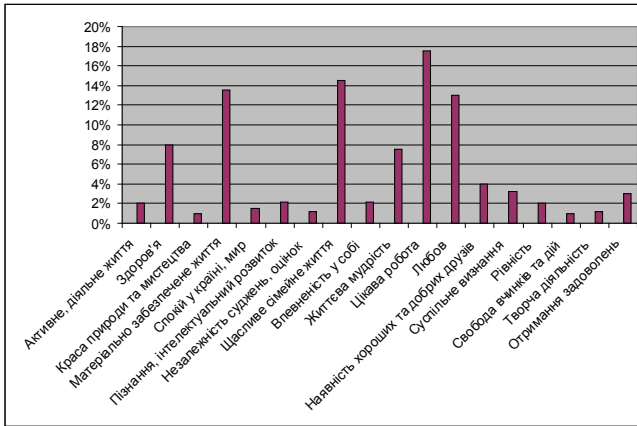

Рис.1. Показники ціннісних орієнтацій студентів перших курсів за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокіч

Отже, за результатами методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча щодо термінальних цінностей у студентів першого курсу переважають цінності: наявність хороших та добрих друзів (18%), пізнання, інтелектуальний розвиток (12%), упевненість у собі (9%), отримання задовольень (9%), здоров'я (7%), любов (6%). Інші цінності виявилися для досліджуваних студентів однаковою мірою менш значимими. Це такі цінності як, краса природи та мистецтва (1%), матеріально забезпечене життя (3%), спокій у країні, мир (1%), незалежність суджень, оцінок (3%), щасливе сімейне життя (3%), життєва мудрість (3%), цікава робота (2%), суспільне визнання (5%), рівність (4%), свобода вчинків та дій (4%), творча діяльність (4%) та активне, діяльне життя (6%).

У студентів четвертого курсу за результатами методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча щодо термінальних цінностей переважають: цікава робота (18%), щасливе сімейне життя (15%), матеріально забезпечене життя (14%), любов (13%), здоров'я (8%) та життєва мудрість (8%). Інші цінності для досліджуваних студентів четвертих курсів є менш значимими. Це такі цінності як активне, діяльне життя (2%), краса природи та мистецтва (1%), спокій у країні, мир (2%), пізнання, інтелектуальний розвиток (2%), незалежність суджень (1%), упевненість у собі (2%), наявність хороших та добрих друзів (4%), суспільне визнання (3%), рівність

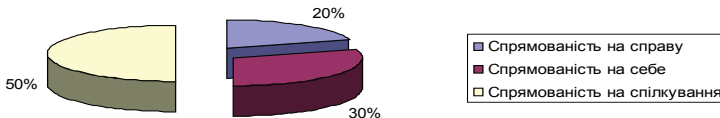
(2%), свобода вчинків та дій (1%), творча діяльність (1%) та отримання задоволень (3%).

Рис. 2. Показники ціннісних орієнтацій студентів четвертих курсів за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокіч

Отже, для студентів перших курсів більш важливими є цінності наявність хороших та добрих друзів, пізнання та інтелектуальний розвиток, упевненість у собі, отримання задоволень, здоров'я та любов. У студентів четвертих курсів переважають цінності професійної самореалізації (цікава робота, матеріально забезпечене життя) та своєї майбутньої сім'ї (щасливе сімейне життя, любов).

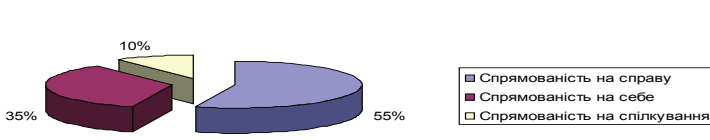
За результатами методики «Визначення спрямованості особистості» Б. Басса отримано такі результати: для шести досліджуваних першого курсу характерний прояв «спрямованість на себе» (30%), «спрямованість на справу» мають чотири студенти (20%) та в десяти студентів першого курсу переважає «спрямованість на спілкування» (50%).

Рис. 3. Показники спрямованості особистості за методикою «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басса) студентів перших курсів

Тобто результати, одержані за методикою діагностики спрямованості особистості Б. Басса, свідчать, що для більшості учасників на першому курсі характерний прояв «спрямованість на спілкування». Такі люди прагнуть за будь-яких умов підтримувати відносини з людьми, орієнтуються на спільну діяльність, соціальне схвалення, залежні від групи, виражена потреба в прихильності й емоційних відносинах із людьми. Для респондентів, які обрали прояв «спрямованість на себе», притаманні орієнтація на пряму винагороду, агресивність у досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, тривожність, дратівливість, егоїстичність. Такі люди найбільше цінують власну думку, у спільних справах орієнтуються, передусім, на досягнення особистої мети. Найменш значущою серед цих видів спрямованості особистості для студентів першого курсу є «спрямованість на справу». Тобто для таких студентів не існує великої зацікавленості в розв'язанні ділових питань, виконанні відповідальної роботи, орієнтації на ділову співпрацю, обстоювання спільної мети; головне для неї – спілкування.

Під час діагностики студентів четвертого курсу за методикою «Визначення спрямованості особистості» Б. Басса одержано такі результати: сім студентів характеризуються проявом «спрямованість на себе» (35%), одинадцять студентів – «спрямованість на справу» (55%) та двом студентам характерний прояв «спрямованість на спілкування» (10%).

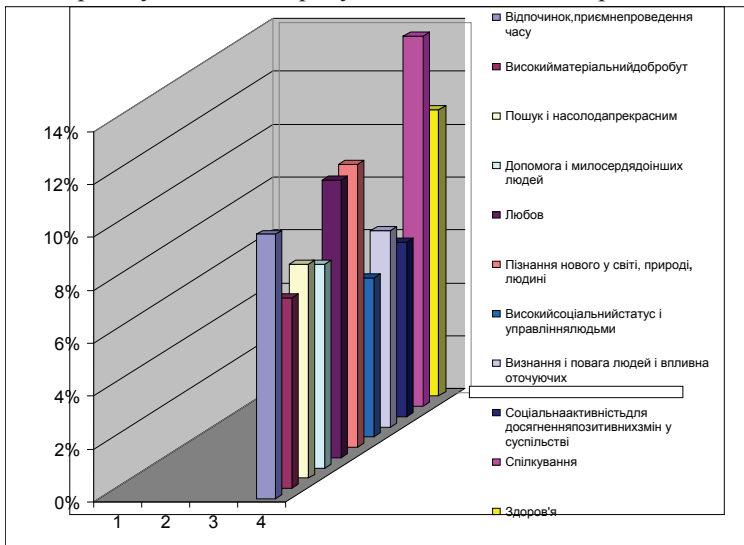

Рис. 4. Показники спрямованості особистості за методикою «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басса) студентів четвертих курсів

Отже, у студентів четвертого курсу перше місце посідає «спрямованість на справу» як один із вагомих чинників ефективної взаємодії. Такі люди зацікавлені у вирішенні ділових проблем, якнайкращому виконанні роботи, орієнтуються на співпрацю, здатні в інтересах справи захищати власну думку, корисну для досягнення спільної мети. Для таких людей важлива діяльність й отримання від неї задоволення. Друге місце посідає параметр «спрямованість на себе». Для досліджуваних, які обрали цей аспект, притаманні орієн-

тація на пряму винагороду, агресивність у досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, тривожність, дратівливість, егоїстичність. Такі люди найбільше цінують власну думку, у спільних справах орієнтуються, передусім, на досягнення особистої мети. На третьому місці – «спрямованість на спілкування». Для цієї вибірки не є основним прагнення підтримувати стосунки з людьми, орієнтуватись на соціальне схвалення, не характерні й залежність від групи, потреба в прихильності чи емоційних стосунках з оточенням. Загалом для четвертого курсу важлива орієнтація на ділову співпрацю і бажання досягати високих результатів від певної діяльності.

Отже, у студентів першого курсу переважає «спрямованість на спілкування», тобто їм властиво підтримувати емоційні стосунки з іншими, відчувати почуття прихильності, виконувати спільну діяльність, та простежується залежність від групи. У студентів четвертого курсу переважає «спрямованість на справу», тобто вони більше орієнтуються на справу та досягнення конкретної мети.

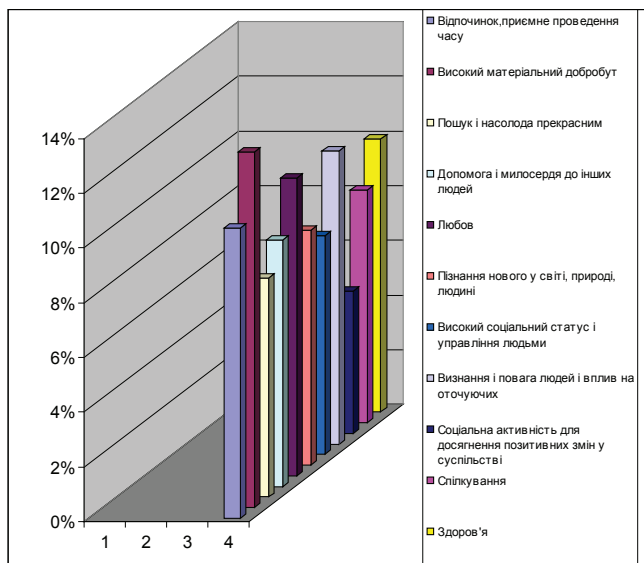

Рис. 5. Показники структури ціннісних орієнтацій особистості за тестом С. Бубнова студентів перших курсів

Під час діагностики студентів перших курсів за тестом «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (С. Бубнова) одержано такі результати: для 14% досліджуваних

студентів пріоритетними є спілкування, здоров'я – 11% та пізнання нового у світі, природі, людині – 11%. Також для них важливими цінностями є любов – 11%, відпочинок, приємне проведення часу – 10%, пошук і насолода прекрасним – 8%. Інші цінності для студентів перших курсів є менш важливими: допомога і милосердя до інших людей (8%), визнання, повага людей і вплив на оточуючих (7%), високий матеріальний добробут (7%), високий соціальний статус і управління людьми (6%) та соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві (7%).

У студентів четвертих курсів за результатами тесту «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (С. Бубнова) (див. рис. 2.6) переважають: високий матеріальний добробут – 13%, любов – 11%, визнання і повага людей і вплив на оточуючих – 11%, відпочинок, приємне проведення часу – 11%, здоров'я – 10%. Інші цінності для студентів четвертих курсів є менш важливими: допомога і милосердя до інших людей (9%), пізнання нового у світі, природі, людині (9%), спілкування (9%), пошук і насолода прекрасним (8%), високий соціальний статус і управління людьми (8%) та соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві (5%).

Рис. 6. Показники структури ціннісних орієнтацій особистості за тестом С. Бубнова студентів четвертих курсів

У структурі ціннісних орієнтацій цієї підгрупи досліджуваних простежується значна вага цінностей матеріального забезпечення, це може бути пов'язане, у першу чергу, з матеріальною залежністю від старшого покоління та бажанням зміднитися як самостійна і незалежна особистість за підтримки друзів.

Висновки. Здійснивши аналіз літературних джерел, можна зробити наступні узагальнення: ціннісні орієнтації виявляються і розкриваються через оцінки, які людина дає собі, іншим обставинам через її вміння структурувати життєві ситуації, приймати рішення в проблемних і конфліктних ситуаціях.

За результатами методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча щодо термінальних цінностей для студентів перших курсів більш важливими є цінності наявність хороших та добрих друзів, пізнання та інтелектуальний розвиток, упевненість у собі, отримання задоволень, здоров'я та любов. У студентів четвертих курсів переважають цінності професійної самореалізації (цікава робота, матеріально забезпечене життя) та своєї майбутньої сім'ї (щасливе сімейне життя, любов).

За результатами методики «Визначення спрямованості особистості» Б. Басса у студентів першого курсу переважає «спрямованість на спілкування», тобто їм властиво підтримувати емоційні стосунки з іншими, відчувати почуття прихильності, виконувати спільну діяльність та простежується залежність від групи. У студентів четвертого курсу переважає «спрямованість на справу», тобто вони більше орієнтуються на справу та досягнення конкретної мети.

Висновки. Порівнюючи результати дослідження за методикою «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басса) та тестом «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (С. Бубнова), можна побачити, що ціннісні орієнтації пов'язані зі спрямованістю особистості. У студентів перших курсів переважає «спрямованість на спілкування» та важливою ціннісною орієнтацією для них є спілкування. У студентів четвертих курсів переважає «спрямованість на справу» та важливою цінністю для них є високий матеріальний добробут.

Проведене дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми, що вивчалась. У подальших дослідженнях можливим є розроблення методичних рекомендацій, спрямованих на формування та розвиток ціннісних орієнтацій, що сприяють успішній юридичній діяльності для тих осіб, у яких виявлено низькі показники.

Література:

1. Алексеева В. Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности / В. Г. Алексеева // Психол. журнал. – 1984. – Т. 5. – № 5. – С. 63–70.
2. Васютинський В. О. Ціннісно – орієнтаційні площини сучасного українського суспільства / В. О. Васютинський // Проблеми загальної та педагогічної психології: 36. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2006. – Т. 8. – Вип. 6. – С. 40–45.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія : Навч. посібник / О. І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
4. Жигайло Н. І. Психологія духовного становлення майбутнього фахівця : Монографія / Н. І. Жигайло. – Львів : Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2008. – 336 с.
5. Жигайло Н. І. Комунікативний менеджмент: навч. посіб. / Н. І. Жигайло – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 368 с.
6. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности / Е. И. Головаха // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб. : Питер, 2000. – 258 с.
7. Каламаж Р. В. Я-концепція як складова професійної самосвідомості юристів / Р. В. Каламаж // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Острог, 2006. – Вип. 7. – С. 156–164.
8. Климов Е. А. Общечеловеческие ценности глазами психолога-профессиоведа / Е. А. Климов // Психол. журнал. – 1993. – Т. 14. – № 4. – С. 130–136.
9. Краснорядцева О. М. Ценностная детерминация профессионального поведения педагогов / О. М. Краснорядцева // Сибирский психологический журнал. – Томск, 1998. – № 7. – С. 25–29.
10. Сокурянская Л. Г. Ценностная дифференциация украинского студенчества: кластерный анализ / Л. Г. Сокурянская, О. Н. Крилова // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: 36. наук. праць. – Харків, 2003. – 560 с.
11. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система / М. С. Яницкий. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2000. – 204 с.